

Megjelenik
1 évfolyam 12 íven,
egyes szám a hónap 1-én.
Előfizetési díja:
1 forint.

IRODALMI SZEMLE.

Hirdetések
kétszer hasábozott
petitsoronkint
6 krajezárral
számíttatnak.

KIADÓ ÉS SZERKESZTŐ:

LUGA LÁSZLÓ.

Eger. IV. évfolyam.

5. szám.

Május 1-én, 1879.

Szemle.

Dr. Grosz József. Introductio in libros sacros Veteris Testamenti. Auctore Dr. J. G. Cum approb. Ordin. — Temesvár. Egyházm. nyomda, 1879. 8-r. 198 l. Ára 1 frt.

A fent czimzett munka gondos átnézése után teljes nyugalommal kijelenthetjük, hogy szerzője szerencsésen érvényesítette azon vezéreszméket, melyeket műve megírásában maga elé kitűzött. Alaposság és rövidség, minden jó tankönyv eme nélkülözhetlen kellékei, jellemzik a munkát; alaposság, mely a tárgy egy lényeges részét sem hagyja figyelmen kívül; rövidség, mely zavart nem szül egy pontnál sem. Tanár s tanuló egyaránt sikerrel, kedvvel használhatja. Amannak az itt-ott felőlő hiányok vagy hibák pótlása, javítása nagyobb gondot nem fog adni. — Ugyan- csak a tanár belátásától fog függeni: ha vajjon nem leend-e czélszerűbb a részletes bevezetést megelőzőleg az általánossal végezni, mely szerzőnél könyve II. részét képezi.

Hazai viszonyainkhoz alkalmazkodva, a szerző ügyes rendszerben akkép csoportosítja anyagát, hogy főszólyt a szorosán vett könyvészi kérdésekre fektetve, a zsidó nép történelméből csak annyit ad vázlatosan, amennyi épen ama kérdések helyes megértetésére szükséges. E történelmi vázlatok az egyes periodusok kezdetén állanak; mellettök a szorosán vett könyvészieken kívül helyenkint általános jellegű ismertetések fordulnak elő, milyen péld. a zsidó költészetről, a prófétai tisztról stb. irt magvas, beható részletek. Figyelmet érdemel szerző azon eljárása is, melynél fogva az egyes könyvek jelentőségét különösen is méltatja azon vonatkozás szerint, melyben azok az ó szövetség általános előkészítő feladatához, s illetve a messiási időkhöz állanak. A mű dícséretére csak annyit jegyzünk meg, hogy az a legjelesebb s legujabb szerzők gondos felhasználásával van szerkesztve. Nyelve könnyed, világos.

Kivánjuk, hogy szerzőnek e műve úgy, mint a pár év előtt megjelent „Introductio in ll. ss. N. T.” széles elterjedésnek örvendőjen.

Márki József. „Éneisz.” Hősköltemény 12 énekben, irta Virgil; latinból fordította M. J. tdr. Budapest, 1873. Nosedá Gyula könyvnyomdájában.

E cím alatt indított meg hat év előtt P. Virgilius Maro híres eposának egyik legújabb fordítása, melyre ez uttal némi észrevételeket kívánok tenni. Súlyos és nem kedves feladat jut ez által részemül, mert előre is ki kell mondanom, hogy e dolgozat nyilvános komoly megbírálatásra igényt különben nem tarthatna; ha mégis ezt teszem, erre egyedül azon körülmény bír, hogy a mű egy oly veterántól ered, ki az irodalommal évtizedek óta foglalkozik, s kitől már azon állásánál fogva is, melyet a magyar királyi egyetemnél, mint eme tudományos intézet könyvtárának őre, betölt, s ki a „Philologiai Társulatnak” is, úgylátszik, egyik munkás tagja, a közönség jogosítva van, különösen a nyelvészetbe vágó ténen, csak élvezhetőt várni. — Táplálja e hiedelmet szerzőnek a mű hátlapján olvasható erős önbizalma is, mely eme, szöszérint leirt nyilatkozatban nyer kifejezést: „Virgil Éneiszé örökbecsű, s világra szóló mű. . . Nem helyen s időn kívüli tehát annak, hazánkban és korunkban is hű magyar fordítmánya; oly fordítmánya, mely az eredetit minden tökélyével, minden ízében, lehetőleg magyar művé teremtse. — Ily művel szándékoztam én jelen fordítmányom által a magyar szépirodalmat gyarapítani; mely szándékom kivitelét, én legalább teljesen sikerültnek is találom.” Igen, de már most az a kérdés, vajjon mások is ilyennek találhatják-e az öndicsérettel kiemelt fordítmányt? Erre válaszom csak az lehet, hogy korántsem, sőt épen ellenkezőleg; amit bátor lesznek az alábbiakban, lehetőleg tárgyilagos és tüzetes indoklással bebizonyítani.

Mik legyenek a műfordításnak, mely e nevet megérdemelje, akár a magyarban, akár más, bármely nyelven, lényeges és elengedhetlen kellékei, ennek, mint a jelen bírálat keretét túlhaladónak, bővebb fejtegetését e helyütt mellőzve, elég legyen általjában megjegyezmem, hogy követelni lehet és kell, miszerint: „a fordító értse át teljesen a tárgyat; bírja a melyből és a melyre fordít, a nyelveket; tudja magát beletalálni az eredeti forrás eszmemenetébe, és képes legyen a tartalomnak versben vagy prózában egyaránt, kellő műérzékkel és technikával kifejezést adni” — Márki úr fordítása e kellékek közül egynek sem felel meg. — Kezdi az első éneket ama négy ismert verssorral, melyek az „Aeneis”

több kiadásában az epos bevezetése gyanánt szerepelnek; melyekre nézve azonban Virgilius commentátorai megegyeznek abban, hogy e négy sor, aligha a nagy római költőtől származik. — De ez mindegy. Eme sorok azért remekül szerkesztvék:

„Ille ego qui quondam gracili modulatus avena
Carmen, et egressus silvis, vicina coegi,
Ut quamvis avido parerent arva colono,
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma virumque cano.“

Ezt Márki úr ekképen fordítja:

1. v. s. „Én ki előbb dalt zengedezék „vékonyka furuglyán.“ — — —

Ennél úgy tartom, nem is szükséges tovább mennünk. Mert habár Márki talán be tudná is bizonyítani, hogy a furuglya használatban levő szó, s hivatkozhatnék például: Anyos Pál tekintélyére, a kinél ez szintén előfordul „Damon panaszaí“ című költeményében:

„Únalommal nézem bárányim ugrását,
S a víg madarkáknak rendes tsatsogását;
Noha néha napján furuglyám forgását
Szavokhoz intéztem, s kedveltem hangzását.“ — — —

Ez oly elavult, s annyira nem illik az „Aeneis“-nek sem a bevezetésbeli, gyöngéd naivsága, sem a következő hadi ének magasztos komolyságához, hogy a ki ezt nem érzi, annál az aesthetikai műérzék, határozottan hiányzik. — Ilyenek ugyane sorokban a következő értelmetlenségek: „Erdőkből kijövcn“ (egressus silvis.) „Szomszédbeli telkeket hódolni szoríték“ (Vicina coegi arva) „Szörnyű hadúri fegyvereket“ (horrentia Martis arma). Aztán így folytatja:

1—13. v. s.

Fegyvereket s férfit zengek, Trójának először
A ki vidékéről végzettől fizve olasztér,
S Lavin partra jutott. Földön s vizen égi hatalmak
Sokszor hányák őt kőszívű Juno feledni
Nem tudó bosszúja miatt; sokat állá ki szintén
Harez által, mielőtt várost alapíta, s bevitte
Isteneit Latiumba, mitől látz nemzet, atyái
Albának, s bástyái magas Romának. Okát add
Nekem „múza elő“: mely szemhunyorúlata sérvén
Es mit fájlalván készte a mennyei urnó,
Annyi viszontagság türesire, annyi sanyarnak
A jámborságban kitévő hőst vállalatára. (?)
Isteni szíveknek bosszú dühe oly nagy-e valjon?

Mellőzve itt a részletes bonczolást, s fölös bizonyítását annak mennyire próza ez a Márki-féle poezis, szabad legyen egyszerűen ide írnom Barna Ignác Aeneis-fordításának a főbbi pontig terjedő sorait, melyeknek száma az eredetivel megegyezőleg 14. Márki Józsefnél azonban, a ki kimondta, hogy az ő „fordítmánya“ mindentekintetben megfelel az eredeti tökélyeinek, 13 versorra nyúlik. Úgy hiszem, hogy az olvasó azonnal látni és érezni fogja, melyik a kettő közül a mester mű, melyik a csinalmány. Barna fordítása im ez:

Fegyvereket s daliát zeng énekem, a ki üzelve
Balsorstól, első jött Italiába, s Lavinum
Partira, Trója alól. Sokat üldte hatalma az Egnek
Szárázon is vizen is bőszt Júnó haragja miatt őt;

Harezokon is sokat állt ki amíg várost alapított,
S ős vallást Latiumba hozott; honnét a Latin nép,
Alba atyái s diéső Rómának erődei keltek.
Mond Múzsám okait, mily vett sérelme az égnek,
S mily fájdalom királynéjának okozta, hogy annyi
Vészt s küzdelmet rótt egy oly kegyes életű hősré?
Annyi harag rejlik szívökben a mennyeieknek?

Visszatérve Márki úr fordítására, csak a felöltöbbs hibákat és ízléstelenségeket fogom megjelölni, melyek magukban elégségesek, hogy nagy önhittségét a fagypontra szállítsák alá. Ilyen a második sorban az „olasztér“ e helyett: Itália; a negyedikben: „kőszívű Júnó“ e h. bőszt (saeva); a hetedikben „Látz nemzet“ e h. latin nép (genus latinum); a 8—9-ben: „Okát add“ . . . elő. Előadni valamit annyi, mint referre (vortragen); okát adni valaminek: Causas memorare. — Ugyan ez utóbbi sorban ezt a latin kitélt: „quidve dolens regina Deum.“ M. úr ekképen fordítja: „Szemhunyorúlata sérvén . . . a mennyei urnó,“ „és mit fájlalván,“ amiből az következtethető, hogy a „szemhunyorulat“ nála ezt akarja kifejezni: quo numine laeso. A 16-ik sorban: „inkább ad“ kedvele Júnó (valóságos göcseji szóvirág).

A 17-ik sorban: „Itt volt fegyvere, itt hintója,“ a mi annyit akarja kifejezni, mint latinban a currus. Tehát innen tudjuk, hogy Júnó asszonyság már a trójai vést megelőző időkből hintón járt; még pedig kétségkívül féderes hintón. (innen ismét következtethető, hogy hacsak mint a mennyei dynastia tagja speciális kivételt nem élvezett, valószínűleg luxusadót is kellett attól fizetnie).

Szép licentia az is, ami ezután közvetlenül ekképen fordítatik:

„Ezt akará tűzzel-vassal már akkor az isten-
Nő, a népeknek kormányországul.“

Hogy pedig mi az a kormányország, azt csak onnan vehetjük ki, ha megolvassuk vagy az eredetit, vagy Barna Ignácnak (a kit én itt általában mint a műfordítás mesterét idézek, a nélkül, hogy a nála is előfordulhat, s itt-ott valóban előforduló némely jelentéktelenebb hibák iránt elfogult volnék) emez egyszerű szavakkal visszaadott fordítását:

„Ezt akará (t. i. Carthágot Júnó) megtenni a népek urává.“

Nem kevesebb szép és nyelvtanilag szabatos (?) az is, ami Márki fordításában továbbá ekképen következik:

Hallá ám, hogy utól veszi létét trójai vérből,
Egykoron, a tőr várfalakát földelni ki fogná (!)
Hogy messzére királynép és harezbúske „jövendő“
Imet volna, libek pusztulására, hogy ekképen
„Hányják a párkák.“

Mit érdemel az a fordító, a ki a latin Classicus eme mondatát: Hinc populum „late regem“ ezzel fordítja: „királynép;“ ezt meg: Sic volvere Parcas ezzel: „hányják a párkák“ holott ez jól magyarul ekképen fejezendő ki:

Mert, hogy a Trójaiak véreből kelni fog egy sarj,
Ertésére esett; mely fölforgatja erődít,
S mely nagy uralmában fényes diadalmi által
A Párkák végzése szerint Libyára halált hoz.
(B—a Ign.)

28—29. v. s. „Ganymédeszi rablott tiszteket.“ — — Ebből az jön ki, hogy valaki tiszteket rabolt; a mi teljes nonsens; mert az eredeti szöveg segélyével: „rapti Ganymedis honores“ az értemény nagyon egyszerű és világos; kivált ha egykissé a mythológiát is figyelembe vesszük; amelyből kivonhatjuk, hogy nem tiszteket (sem embereket, a kik tisztet viselnek, sem hivatalokat) nem rabolt, hanem elraboltatá (Jupiter) Ganymédet, a kibe beleszerelt, s azon tisztséggel ruházta fel, hogy a mennyei lakomáknál nektártöltőgetője legyen.

30—31. v. s. Ezek csak úgy hemzsegnek a költői korrektség kifejezéseitől, a következő szókban: „tróiakat“ „Ákhill;“ „danaok hagyatékait“ a mi Márki urnál annyi mint: utódok; más minden embernél azonban: örökség (Verlassenschaft.) „Látzföldi“ (Latium!)
34. v. s. „Oly súlyos mű volt alapítani római népet“

E sor ezen híres mondatnak akar kifejezője lenni:

„Tantae molis erat Romanam condere gentem“
s amelynek B. I. fordítása a lehető tökélylyel ekképen felel meg:

„Ily küzdésbe került alkotnia Római népet.“

35. v. s. — „Szikhon“ e helyett: Sicula tellus.

38. v. s. — „Látzországból“ eröm ne legyen mert „persze“... (Mily költői!)

40. v. s. „Járműhadát.“ Hogy micsoda jármű, annak daczára sem tudhatni, hogy három szó összetételével akarja fordító ezen egyszerű latin szót magyarázni: „Classis“ ami magyarban ismét egyszerűen hajórajt jelent.

63. v. s. — „Foedere certo“ = „törvény szabta szerint.“ Mi ez? ki érti ezt?

68—69. v. s.

„A tírren tömeg sírt, Híjont hurezolva, s legyőzött Házvédisteneit Talján országba.“ — —

Alig hinné az ember, hogy ilyen kueséber kifejezés komoly műben, sőt pláne eposban előfordulhat, ha színről színre nem látnók a kiírt betűket.

81. v. s.

„A mint ezt mondá, szuronyát fordítva belökte Oldalvást az üres hegységet.“

Ez pedig jól fordítva (Barnánál) ekkép hangzik:

„Szólt t. i. (Aeolus) s szigonyán fordítva hegyét beütötte az odvas

Bérezoldalba.“

83—100. v. s. „A viharok sereget képezve“ (agmine facto) azaz: csapatokba verődve.

„Dülja Eur. s délszél. (Ez a délszél Márki szerint = Auster.

„Fölsóhajt s égre emelvén két tenyerét“ (!) (= duplices palmas). — Ez épen olyan, mint

az a bizonyos fordítás németre: Mariska. ich esse deine Augen.

„Ajkan ilyet ejt“ (talía voce refert)

„Boldogok a kiknek honatyák láttára kimúlni

.... Juta sorsukul.“

Tehát ez a mondat: „Ante ora patrum“ vagyis: atyjaik, szüleik láttára, — Márkinak annyi, mint „honatyák“ (= országos képviselők.)

Nevezetes a következő sor is:

„Il síkon hogy el én nem bírék esni“ (Iliacis occumbere campis).

105—114. v. s. ... „Dülful az árdag.“

Ezt már Márki úr is szükségesnek látja jegyzetben magyarázni, mondván, hogy az árdag annyi, mint vízdagály; pedig az ár magában is dag. a dag pedig magában is ár; s így az árdag tulajdonképen annyi mint: ár-ár, vagy dag-dag. — Továbbá:

„Házomat“ elkapván rejlt sziklára csavar „Nót.“

Kár hogy nincs a Nót, th-val írva, mert ez csakugyan igazi „Nóthnagel.“

„Tenger legfeljén, oltárnak mondja az „ázon“

Ez az ázon pedig annyit jelentene, mint Latínok, vagy Itálok.

„Egy mely vitte léczek (!) népét...“

„Ön látszerve előtt“

ennek Márki azt a magyarázatot adja, hogy az „ön“ jelenti Eneaszt, a látszerv pedig annyi, mint „oculos.“ Erős dolgok! ...

115—130. v. s.

... „Dülfő főnökje“ kiütve (excutitur pronus magister)

... „A nagy tengeren úszók tűnnek föl gyéren“ (Apparent rari nantes in gurgite vasto.)

Barnánál, egészen helyesen, ekképen:

Itt-ott gyér úszók tűnnek fel a szörnű özönben.

„Árvizt kap“ (accipiunt imbrem)

vagyis magyarul: a hajó nem árvizt kap, hanem. víz tolul a hajóba.

„A közben nagy morgással zavarogni az árat,

S a kifogott zivatart Neptun érzette, s feneklő

Mélysegről álló vizeket kiomolni „fölöttébb

Bosszankodva.“ — —

Mintha csak egy falusi gazdát hallanánk a bérese mulasztásai fölött elégedetlenkedni, az ő nagy bosszúságában.

„A hab legtetején főjét kiemelte nyugodtan,

Látja egész vizen Enásznak szétszórva hajóit,

Tróiakat mennyromjaival (!) beborítva s özönnel.

Ezen utolsó, a latinban klasszikus sorhoz jönnek látja Márki úr a következő magyarázatot adni:

„mennyromjai.“ a. m. zápor, jégeső (!)

Hogy ezt a Márkiféle galimathiaszt megértésük, ide csatolom Barna kitünő fordítását:

Észre vevén Neptün ez alatt, hogy a kényre bocsátott

Orkán a tengert nagy zajjal dülja, s alról

Fölveri színéig: méltó fölháborodással

Szétmézett, s kiemelte szelid arcát az özönbül;

Aeneas szétszórt gályáit látja körösleg,

S Trójának fiait mint rombol az ár, s dühös orkán.

Az előadottakból látható, mily dús bányája van Márki úr „fordítmányában“ a legritkább cso-

dabogaraknak, akarom mondani műkincseknek. De épen azért, mivel ez az „embarras de richesses“ tüzetesen tovább taglalva unalmassá, és fárasztóvá válnék, elégnék tartom, ha a következőket csak egyszerűen, ritkított betűkkel írva jelzendem, u. m.

170—174. v. s.
 ... „Hét bárkájával, miket Énea össze-
 Gyűjtte, egész számból ide jött, s nagy vágygyal utána
 Száraznak lábok kitévén, a trójok ohajtott
 Földre jutottanak és a parton tengeri létől
 Nedves tagjaikat leterítik“ (!)

201—205. v. s.
 „Egyszeműek szirtét ti tapasztaltátok“ (Cyclo-
 pia saxa experti)
 ... „Leverő félelmet eresszünk“ (Moestumque ti-
 morem mittite)
 Tarka szerensével vergődénk, s annyi veszélyen
 Látzországba“ (Per varios casus, per tot discrimina-
 rerum, Tendimus in Latium.“)

231—232. v. s.
 „Ellened Énászom mit bíra el akkora szörnyet
 Tenni, mit a trójok kiknek bár annyi veszelmét (!)
 Allottak ki.“ —

Ehhez, úgy tartom, nem kell commentár.
 Jönnek azután ilyen kitételek (261. v. s.)
 „Elmondandom s letekerve kitéro m“ (lati-
 nul: Volvens fatorum arcana movebo) Barna:
 = „Lefedem rejtelmét előtted.“

Es így megy ez Márki úr „fordítmányában“
 elejétől végig; sőt ha lehet, még fokozottabb mérv-
 ben: mintha csak önmagát akarná a hallatlan
 képtelenségek felhalmozásával fölfülmulni; mint
 péld. eme verssorban is (nálá 265.)

„Látzthonban, midön harmadnyát látandja s el három
 Tél múlik“ („midön“ rövid; a h. kétszer egymásután
 aspiratio.)

Aztán (277. v. s.) „rómajakat:“ (296. v.
 s.) „Rézlánczal viesorog:“ (314. v. s.) „Szé-
 les vasú vetdárdát“

356—357. v. s.
 „A tir szűzeknek tegzet hordozni szokásuk,
 S ikráik magasan bíbor eszímával övezni“ (!)

421. v. s.
 „Lukházak“ (magalia = kunyhók, fészerek)

488—489. v. s.
 ... „Reáismere magára is, — a nap —
 Kelti hadakra, setét Memnon szerszámira (!)

592. v. s.
 „Filesoutnak“ (szerinte annyi mint elefántesout)

593—594. 597—599. v. s.
 „Párikövet“ (lapis parius) „libári habok“ (annyi
 mint: „lib-tengeri)

„Bennünket görögök hagyatékát“. — Ismét hagyaték,
 e. h. utód, maradék.

Végre hogy már befejezzem:

734. v. s.
 ... „Legyen itt B a k k a vigalomnak adója.“

Tehát „B a k k“ = Bacchus (!) helyesebben
 pedig: szarvasbak, a melyhez hasonlókkal Márki
 úr fordítmányát az első énekben kezdi, és
 következetesen befejezi. Épen így folytatja ezt a
 megkezdett második énekben is, melyből mutat-
 ványul csak a 304-ik verssorban levő ezen mon-
 datot idézem:

„S ott állok meredő füllel“ (arrectis auribus)
 a mire megjegyezzük, hogy a címzett hallószerv
 illetén állása épen nem irigylésre méltó; de még
 a „Philologiai Társulat.“ és „Phil. közlöny“ mű-
 izlése sem, mely ezen fordítmányt jónak találta.
 sőt a lapok tudósításai szerint, a társulat ülései-
 ben fölolvastott Márki-féle mutatványok még élénk
 megtapsoltatásban is részesültenek. — Prosit!

A formátum és kiállítás eleganciája teljesen
 megfelel a beltartalom tökélyeinek. — Valóságos
 p—vairodalmi díszmű. — Ára 30 kr. — De már
 ennyit sem ér. *Csalomjai.*

Keletéri. Gyakorlati hitelemzések
 a rom. kath. népiskolák 1 osztá-
 lyában. Használatban levő katekizmusaink és a
 nmlt. püspöki kar által 1876 ik évben kiadott
 népiskolai tanterv nyomán. Baján, 1879.

Egy gyakorlati irányú kézikönyv fekszik
 előttünk, melynek czélja, mint czíme is mondja,
 az elemi káté kezelését a népiskolák első osztá-
 lyában, illeleg első évi folyamában módszertan-
 ilag ismertetni. Minél fontosabb a tárgy, főleg
 korunk jelen viszonyai közt; minél nehezebb an-
 nak módszertani kezelése; minél kisebb idevágó
 segéd könyveink száma: annál nagyobb gyakor-
 lati érteke e műnek. A káté magyarázásához volt
 ugyan eddig is egy-két jeles részint fordított mu-
 kánk, de oly művel, mely a káté kezelését, az
 újabb iskolai törvények, illeleg a püspöki kar
 által 1876-ban kiadott tanterv alapján módszertan-
 ilag ismertette volna, ez ideig még nem ren-
 delkeztünk. Keletéri tette az első lépést s hiszszük,
 megteszi a többit is, hogy az említett tantervhez
 mérten a népiskolák egész tanfolyamához mód-
 szertani vezérkönyvvel bírjunk.

A hittan elvont tárgy lévén, előadása a ta-
 nitóra, s tanulása a tanulóra nézve kétségkívül
 legnehezebb minden tantárgy között. Ide járul
 még azon körülmény is, hogy a tárgyat nem csu-
 pán úgy kell kezelni, mint a többit, t. i. hogy
 azt tudja a gyermek, hanem hogy egyszersmind
 átérezze is; az mintegy lelkévé váljék, mely be-
 léje életet öntsön. Szerző előtt az elemzésben
 mindenütt e czél lebeg és mint a bevezetésben
 is kijelenti, a fősúlyt nem az emlézésre, hanem
 a hittani igazságok átéreztetésére fekteti. Azon
 mód, melyet szerző műveiben követ e czél eléré-
 sére, alkalmas is. Leereszkedik a gyermekek gon-
 dolkozásához; kifejezéseit azok ismeretköréhez al-
 kalmazza; nyelve egyszerű, világos és könnyen
 érthető; az egyes mondatok rövidke, minden bő-
 vités vagy közbevetéstől mentek; gyakorlati al-
 kalmazásokban gazdagok és mindig szemléltető
 módon igyekszik feltüntetni a legnehezebb hit-
 igazságokat is, minő pl. a Szentháromságról szó-
 ló tan.

Szerző, az elemzés tárgyául nem az egész
 elemi kátét, hanem mint a püspöki utasítás is
 mondja, a hittannak csak főbb igazságait veszi

fel, a nélkül azonban, hogy az egyes pontok magyarázásában akár az egri, akár az esztergomi kátéhoz betű- és sor szerint ragaszkodnánk. Nem késünk kimondani, hogy a káté elején, az egyes pontok oly beosztása, a mint szerző elemzésre fölveszi, logice helyesebb és célszerűbb, mint a hogy kátéinkban található. Szerző pl. előbb az Istent és a Szentháromságot ismerteti s csak azután szól a teremtről és hat főigazságról, úgy hogy midőn a gyermek azt tanulja: ki teremtett téged? — Az Úristen — már tudni fogja, hogy ki az Isten? És a hat főigazságot, melyek kátéinkban az első lapon a „ki teremtett téged” után következnek, csak a 2-ik félévben veszi fel, midőn t. i. a gyermekek azon igazságokkal már egyenként megismerkedtek. Szerző az egyes hittani igazságokat, helyes egymásutánban, a paedagogia szabályaihoz alkalmazkodva közli s kérdező modorban ügyesen és világosan kezeli; azonban, az által, hogy kérdések szerint egyikféle kátéhoz sem ragaszkodik, a kátétanítás egyik főnehézségét megoldás nélkül hagyja. Kátéink ezen egyik főnehézsége pedig a gyermekek felfogását túlhaladó hittani kifejezések és mondatszerkezetekben áll: ezekkel kell a hitelemzőnek sokat vesződnie, mint diót feltörnie, hogy növendékeivel a szó szerint betanulandó kérdésekbe rejtett igazságot megértesse. Szerző nem ragaszkodván szó szerint a kérdésekhez, e nehézség alól kisiklik; magát az igazságot megvilágítja, de azon alakot, melybe a kátéinkban öntve van, nem bontja ki, a diót nem töri fel. Csak az imáknál érint egykét nehéz kifejezést helyes észrevételek kíséretében: de így kellett volna az egyes kérdések kifejezéseit is fölvenni s a beemléztetést ott, a hol szükséges, ez által könnyebbé és érthetőbbé tenni. Szerző pl. felhossa, hogy mily nehéz az anyaszentegyház öt parancsában e kifejezés: bűneidet minden esztendőben a keresztény anyaszentegyház törvénye szerint való egyházi embernek meggyónjad, — mennyivel könnyebb és világosabb volna a német szöveg nyomán így: bűneidet a felszentelt és felhatalmazott papnak stb. A hitelemzőnek nem elég csupán a tárgyat magyarázni, hanem ki kell terjeszkednie azon alakra is, melyben azt a gyermeknek szó szerint be kell tanulnia. Szerző bizonyára azért nem vette fel szó szerint az egyes kérdéseket, mert közösen használható segédkönyvet akart adni mind az egri, mind az esztergomi kátéhoz s a bevezetésben azt hozza fel eljárása igazolásul, hogy a tárgy úgy is mindkét kátéban ugyanaz. Ez igaz, de mégis jobb lett volna egyik kátét alapul venni, mert akkor legalább az egyik káté alakjára is kiterjeszkedhetett volna; használható lett volna műve a másikhoz is, épen úgy mint most, midőn egyik kátéhoz sem ragaszkodik. A Schmitt-féle káté-magyarázat pl. az esztergomi kátéhoz van készítve, de ezért feltaláljuk benne az egrihez is a magyarázatot, nem oly teljesen,

nem is oly rendben ugyan, mint az esztergomihoz, hanem majd itt, majd ott. Ugyanezt mondhatjuk a Mendlik káté-magyarázatáról is, mely a jobban elterjedt egri kátét követi. Csak azt akarjuk tehát hangsúlyozni, hogy jobb lenne, ha szerző egyik vagy másik kátét venné alapul, akkor az alak magyarázatát is adhatná legalább az egyik kátét használóknak és a könyv tárgyrendje szerint haladhatna. Különben az elemi káté tanításánál, midőn a növendékek még nem használnak könyvet, a tananyag könyv szerinti rendjét könnyebben mellőzhetni, mint később, a kis és a közép káté elemzésénél, midőn a tanulókkal könyv szerint kell haladni s a két káté közt a beosztásra és szerkezetre nézve is nagyobb az eltérés. Szerintem, ha a hittan egyes pontjait talán helyesebb egymásutánban tudnók is itt-ott előadni, mint a hogy azok kátéinkban letíve vannak, mindaddig, míg a jelenlegi káték használatnak, azok beosztásához és szerkezetéhez kell alkalmazkodnunk.

Aztán ne építsünk mindent a magyarázásra s ne becsüljük azt túl, főleg az emléztetés rovására. Tapasztalás után mondom, hogy a magyarázatból, akkorra midőn felelni kell, vajmi kevés ragad a gyermekekre, úgy, hogy még a bibliai történeteket sem elég pusztán elbeszélés után tanítani; egyesek jobban felfogják és utánbeszélnek ugyan, de a legtöbbszörnek nincs elég szó-bősége s bátorsága a hallottakat visszaadni még akkor sem, ha azokat felfogták. Nemcsak az imaformák elemzésénél, hanem az egyes kérdéseknél is ragaszkodnunk kell tehát a szavakhoz és hittani kifejezésekhez, mert csak így lesz a beemléztetés megkönnyítve s így nem lesz az pusztán gépies. Szerző a bevezetésben (22 l.) így szól: „Kerültük mindenben s mindenütt a lélekölő gépiességet s amennyiben ezt itt-ott az egyes imaformák beemléztetésénél teljesen elkerülnünk nem lehetett, figyelemmel voltunk a neveléstan emez aranyzavaira, stb.” Sem az imaformák beemléztetését, sem a hittani kérdések szó szerinti betanítását ne tekintsük lélekölő gépiességnek, hanem szükségeseknek. Más mód, mint a gépies ismétlés, nincs arra nézve, hogy szó szerint betanítsunk valamit olyanokkal, a kik még olvasni nem tudnak. Ezt tehát szintén meg kell tennünk, még pedig az elemzés alkalmával is, bármily unalmas és terhes dolog is az. Quem dii odere, paedagogum fecere.

Azon kívül tehát, hogy a jeles szerző megkezdett művének további folytatásában akár az egri (mi ezt ajánljuk,) akár az esztergomi kátét vegye alapul és a hitelemzésben az alakra is kiterjeszkedjék, még egyet ajánlunk. Alkalmazzon t. i. elemzés közben több erkölcsi példát, rövid történeteket és hasonlatokat. Sokszor egy ezek közül többet ér félórai beszédnél; azért leginkább történetekben, példák- és hasonlatokban szemlél-

tesse az elvont igazságokat. Előfordul ugyan egykettő művében, de felette ritkán.

Szerző a bibliát a hittannal együtt kezeli, azonban a második fél év tananyagába nem vett föl a bibliából semmit. A püspöki tanterv szerint első fél évben az ó-szövetségből, másodikban az újból kell néhány főbb pontot fölvenni; szerző az első fél év tananyagába vette föl mind a kettőt.

Ezek volnának megjegyzéseink, melyeket szerző figyelmébe jóakarattal ajánlunk s óhajtjuk, hogy a káté további tanfolyamait is hasonló lelkesültséggel, buzgalommal és jóakarattal állítsa össze, mint az elsőt, mely az egyházmegyei hatóság jóváhagyását és dicséretét is bírja.

Megrendelhető Baján. Bolti ára 1 ft. 40 kr.

— k. — n.

Bayer Ferencz. **Bacsányi János.**

Irodalom-történelmi tanulmány. Budapest. 1878. kis 8-o 247. l. Ára 1 ft 50 kr.

Mű, mely semmi szükségét nem pótol; egy adatkával, egyetlen termékenyítő eszmével sem gazdagítja az irodalmat, kevés tehetséggel, semmi szorgalommal megírva. Ami benne igaz p. a kor általános viszonyainak jellemzése, az el volt már mondva százszor, ami pedig új, az nagy fenékű conjecturák értéktelen halmaza. — Legvégül mondja meg szerző, miért írta tanulmányát. Először, hogy bebizonyítsa hogy legújabbkori irodalmunkban „a kezdeményezési érdeme” nem a Besse nyeié, de a Bacsányié. De ennek bizonyítására csak egy körömnnyi érvet sem fog az olvasó az egész tanulmányban lelni. — Másodsor, hogy Bacsányit megvédje azok ellen, kik Kazinczy és Toldy után indulva „nemcsak érdemeit kicsinyelték, hanem becsületét is tapodták.” Valóban azon benyomást teszi a tanulmány az olvasóra, melyet egy törvényszéki védbeszéd szokott tenni. Új forrásokat műve számára megnyitni nem tudván, nem adatokat állít az adatok ellenében, hanem erőben meddő pszichológiai magyarázatokat, melyekkel az ellenfelet gyanusítani, adatainak bizonyító erejét az olvasó elől eltakarni iparkodik, míg védenczében a csekély jót nagyra felfújni, a kedvezőtlen rejtgetni, kicsinyíteni törekszik. Így p. tagadja, sok „pszichológiával” magyarázva, hogy Bacsányi a Napoleon proclamatióját fordította volna. De a legterhelőbb tény, Bacsányi francia évdíja — felett csak azzal akar elsiklani, hogy „a tudósokat pártoló Napoleontól évdíjat kapott.” Ezek prókatori fogások, de nem az igazság pártatlan szolgálata, és senkinek sem ártanak inkább, mint Bacsányinak. Ő tisztességes polczot foglal el irodalmunkban; de ha valaki őt magasabbra akarja helyezni, az természetesen, nem sikerül. Az ily törekvés csak azt mutatja, mi nem volt Bacsányi — s ez bizonyára kedvezőtlen színben mutatja őt. S hogy a rossz védelem rosszabb a

semminőnél — az is természetes. Bacsányit szerző önzetlenül hazafias, férfiasan nemes jelleműnek akarja feltüntetni, ki nemtelen vagy csak kevesbbé nemes gondolkodás- és cselekvésmódra nem képes. De e jellemmel úgy van, mint vitéz Hári János az ő huszárságával; annyit emlegeti, hogy végre önmaga is elhiszi; de megmutatni, bebizonyítani — az megint más. S baj, hogy nincs mindenkinek oly igazhívó közönsége, mint Hárinak. Bacsányi nem is volt alacsony jellem; de példányképül sem akarja őt tündököltetni senki. Ember volt, ami emberi, rajta is megeshetett. — Azután szerző magával sincs tisztában: egyszerűen tagadja-e a terhelő tényeket, vagy kimentse azokat. Ezt is amazt is megkísérli. Ezért tesz különben is indokolás nélküli védése még nyomoruságosabb benyomást. Ahol pedig védenczét annak saját szavaival dicséri — ott épen nevetséges lesz.

Nagy lélekzétvétellel fog Bacsányi munkáinak elsorolásához és részletezéséhez, s elmondja azok tartalmát, melyeket Toldy kiadásában lelt. Minden kritikai érzék hiányát mutató rész ez. Bacsányi jellemének kellene voltaképen ez elemzésből „kiragyogni;” de biz annak ragyogását szerző maga sem látja. — Bacsányi azon leveleit is felsorolja „próza művei” közt, melyeket Toldy kiadott. — No ilyen formán sok írója van a szép magyar hazának! — Ismertette volna Bacsányi hagyatékát, melyet az Akadémia őriz, mely 623 irodalmi tanulmányt tartalmaz; abban lett volna érdem. De míg nagyon ismeretes elrajzi és irodalmi tényeknek 225 lapot szentel, Bacsányi személyével és működésével Párisból való vissza térte után (1814 — 1845) alig husz lapon végez.

Haragszik Bayer úr a papokra, a „loyolita ligára” is szörnyen; mert ezen „együgyű” „bárgyú tudatlanságban tengődő” emberek a „Kassai Muzeumot” megbuktatták, Bacsányit is „bizonyára” ők csukatták be, és még sok egyéb rettenetes dolgot műveltek. És honnan tudja mindezt Bayer úr? Nos hát a pszichológiából. Megtalál ott az ember, kérem, mindent.

Irályán, mely néhol érthetetlen (p. o. a 61. lapról a 62. re átmenő mondatban s még néhány helyen) póriás foltokat ejtenek az ilyenek: „e kis reményen újra feltápszokdik az elesüggedt szív. (121. l. s még többször is leljük e szót.) E kifejezést „oda lyukad ki” a legkomolyabban, minden ironia nélkül használja.

Azt mondanám, hogy kár az időért, melyet e mű elolvasására fordítottam, ha annak egy helye nem kárpótolt volna — egy jóízű kacagással. A te számodra is ide írom azt, tisztelt olvasó. A 92. lapon Milton Elveszett paradicsomáról beszélgeti szerző Bacsányit. Milton ez allegorijának alap gondolata — mondja Bacsányi — ez: „a kívánság fogamzása bünt szül” „a bűn pedig, mikor véghez megyen, a halált nemzi.” Ezután ismét Bayer úr folytatja: „Ugyanazt mondta Jacobi, kinek „Concupiscentia cum conceperit, parit pec-

catum: peccatum vero. cum consummatum fuerit, generat mortem“ mondását Baesányi állításának támogatása céljából idézi. — Tisztelt uram! ezt nem annyira Jacobi, a német költő és bölcész mondja, hanem szent Jakab, az apostol. Azt jelenti Baesányi idézete után a „Jacobi 1, 15.“ hogy Epistola Jacobi, capite 1. versu 15.

De ugyanazon Jakab apostol — nem Jakobi ezt is mondja: „Legyen pedig minden ember gyors a hallásra, és lassú a szólásra.“ Azaz tanuljunk előbb, aztán akarjunk tanítani. Így áll ez írva Jacobi 1. 19. —i.—l.

Szolesányi Gy. Bibliotheca Theologica Operum Cleri Rom. Cath. R. Hungariae. Római kath. magyar egyházirodalmi könyvjegyzék. Szakszerinti sorozata a kath. magyar papság által szerzett munkáknak. Összeállította Szolesányi Gyula könyvtáros Egerben. 1879. 48. lap.

Valahára hozzájutottunk egy, a magyar egyházirodalmat tartalmazó könyvjegyzékhez, s lehetetlen nem méltányolnunk az ügybuzgó könyvtáros ur fáradságát, ki mint uttörő nagy szolgálatot tett magyar egyházirodalmunknak. A füzetke címe ugyan azt mondja, hogy a r. k. magyar papság újabbkori irodalmi tevékenységének eredményét tartalmazza; azonban a világiak által írt kath. művek is fölvétettek abba, s ez helyesebben van így. Szorgalmas átnézés után úgy találtuk, hogy csakis a megszerzhető munkák vannak fölvéve s hogy még e tekintetben is hiányos, azt az összeállító ur is megvallja, s épen ez okból kéri a kath. szerző és kiadó urakat, hogy a hiányokról őt értesíteni sziveskedjenek, mert csak így módon rendezhet később egy teljesebb jegyzéket.

Nyolcz részben adja a könyvek jegyzékét. I. Történelem, életrajzok és régészet. II. Egyházi beszédek. III. A r. k. theologia egyéb szakmáiból: egyházi zenészet munkák. IV. Jogtudomány, bölcészet, irodalomtörténet, nevelészet stb. V. Szépirodalom. VI. Kath. hírlapirodalom. VII. Imakönyvek. VIII. Szertartástani munkák latin nyelven. Végre a szerzők és fordítók betűszerinti jegyzéke, a mi a jegyzék használatát igen megkönnyíti.

E hiányt pótló füzetkét ajánljuk az irodalombarátok figyelmébe. Kivánatra bérmentesen megküldi bárkinek.

Talabér-Zollner Egyházi beszédek a kath. vallás összes szertartásairól. II. egyházi évfolyam: 10 füzet. Budapest, 1879. Tettey Nándor és társa.

Többször volt már alkalmunk e nagyszabású mű egyes füzeteinek megjelenését jelezni, hogy arra a lelkipásztorok figyelmét felhívjuk. Legujabban a II. évfolyam 10. füzete jelent meg, mely sz. József ünnepétől husvét után 4. vasárnapig ad egyházi beszédeket, a „szent idők és helyiségekről, különösen a nagy hétről és husvétünnepélyességéről.“ Különben Talabér és Zollner művei nálunk már sokkal ismertebbek, hogysem szükség volna azokat hosszas magasztalásokkal ajánlanunk.

Zimándy Ignác. Ébresztő hangok műveltebb kath. körök számára. Első könyv, 1879. évfolyam, Budapest. Nyomatott a „Hunyadi Mátyás“ intézetben. 1879.

E mű a fontosabb napi kérdésekről szerző alkalmi értekezéseit és hírlapi cikkeket tartalmazza s a műveltebb kath. köröknek van szánva. Ily könyvet szerző minden évben akar adni, hogy így, mint előszavában mondja, a fontosabb kath. kérdésekről egy takaros könyvtárt nyújtson, összegyűjtve e művekben, olesó módon és rövid előadásban azon terjedelmes munkák jelesebb helyeit, melyeket sokan szerény anyagi helyzetök miatt be nem szerezhetnek. Az egyes értekezések csakugyan gazdag irodalmi apparatussal vannak kiállítva. Csakhogy, ha szerző azt akarja, hogy munkáját olvasói, kik 4—5 nyelvet nem ismernek, megértsék: ne halmozza össze lapszáma az angol, francia, olasz, német idézeteket, vagy legalább fordításban közölje azokat. A hírlapi polemikus helyek főleg a VII. pontból elmaradhattak volna. Az sínes helyén, amit a 154—155 lapon a „vankoson“ és „puha zsámyon“ térdelő némely elfajult szerzetesről mond, „a kik annyira elfajultak, hogy egész életökben csak a — — — hasukat s annak unästeticus functióit emlegetik s szörnyen felháborodnak, ha hivatásuknál fogva, bárkivel kell érintkezniök akkor, a midőn viszataszító pulyaságok más magán foglalkozást ohajtana inkább; és vannak olyanok is, akik az elfajulás azon fokára sülyedtek már. . . . hogy majd a pulvinar diaboli, a dolce far niente szégyenletes, lelkétöl s testetemészti karjaiban órákig hevernek vagy pedig egy bolond mulattatására kitalált és szokásba hozott, tehát csak bolondnak való kártyajátéknak szánandó rabszolgáivá, elvete-mült áldozataivá törpülnek“ stb. Ne quid nimis! Módjával mindent!

Megrendelhető a szerzőnél: Török-Bálinton; ára 1 frt. —k. —n.

Könyvészet.

**Bacsák Imre* A polgári házasság kérdése, a magyar képviselőház szövegén, tekintettel legújabb, különösen magyar protestans jogtudósok nyilatkozatára. Rópirat. Budapest, Hunyadi Má-

tyás int. Ára példányonkint 40 kr, minden 5 példányra 1 példány adatik. Utánvétellel csak több példány megrendelése járvalható.

Bibel, Goldene. Die heil. Schrift illustr. von den

- grössten Meistern der Kunstepochen. Herausg. v. A. v. Wurzbach. 1-ső füzet. (Stuttgart. Neff.) Egy-egy füzet 90 kr.
- Bolanden* Conrad v. Die Bartholomäusnacht. Historischer Roman in 2 Bänden. (Mainz. Kirchheim.) 4 ft. 20 kr.
- **Csász Imre*. A kegyes-tanító-rendek Nyitrán 1879. S. r. Ara 4 ft.
- **Franknói Vilmos*. Vitéz János esztergomi érsek élete. Budapest 1879. Szent-István-Társulat. A „Házi könyvtár„ XXX. füzete. S. r. 247. lap. Ara 1 ft.
- Ketteler* Emmanuel freih. v. Briefe von- und an K. Herausgegeben von Dr. J. M. Raich (Mainz) 5 ft. 40 kr.
- **Mair C.* Az oktatásszabadság. Fordította a budapesti növendékpapság magyar egyháziroalmi iskolája. Budapest 1879. N. S. r. 255 lap. Ara 1 ft. 20 kr.

- Martin* Dr. Konrad. Die Schönheiten des Herzens Mariä. (Mainz.) 2-te Auflage. 90 kr.
- * *Répszky József*. Általános dogmatika vagy alapzatok theologia. I. köt. 2 rész. Kassa. 1879. 545—987 l. — E jeles munkáról jövő számunk részletes ismertetést fog hozni.
- **Dr. Simar Teophil*. A babona. Fordította a II. német kiadás után a budapesti növendékpapság magyar egyháziroalmi iskolája. Budapest. 1879. N. S. r. 98 l. Ara 60 kr.
- Társulati imakönyv*. Jézus legszentebb szívénel közbemjáró Miasszonyunk tiszteletére. 3 kiadás (Tihany.) 15. kr.
- Vitkovics Mihály* munkái. Születésnapja százados emlékünnepeinek alkalmából közrebocsátja az egri Vitkovics-bizottság. Szerkeszti Szvorényi József bizottsági elnök. I. Költeményes rész. S. r. 342 lap. Budapest. Aigner L. Néhány hét múlva a II. rész is meg fog jelenni.

Irodalmi vegyesek.

— *Dr. Szeredy József* jogtanár. Pécselt minthogy négy év előtt megjelent munkája az „Egyházi jog“ elfogyott, ujabban megrendelési felhívást tett közzé a nevezett mű új kiadására. A mű, melyet a budapesti tudományegyetem hit-tani kara a Horvát-féle jutalommal koszoruzott, különös tekintettel van a magyar állam egyházi viszonyaira, s különösen az egyházi ügyekre vonatkozó újabb magyar országos törvények- és kormányrendeletekre: figyelemmel kíséri mindazon törvényeket, melyek ujabban az osztrák-álmarterületen és Németbirodalomban az egyház-ügyek körül létrejöttek; s minthogy főleg a papságnak más vallásfelekezetiiek egyházjogát is ismernie kell, a keleti és protestans egyházak jogviszonyait is főbb vonásokban feltünteti. A munkát, habár kissé terjedelmes is, a felsőbb tanintézetek hallgatói, mint tankönyvet; mások, különösen pedig a lelkészkedő papság, mint alkalmas és gyakorlati kézikönyvet használhatják. A második javított és bővített kiadás 92—95 nagy nyolczadrétű iven, két nagy kötetben díszes kiállítással fog megjelenni. Az egész mű megrendelési árát 6 fitra; növendékpapok és segéd-lelkészek részére pedig 5 frtra szabta s nyolcz. egyszerre megrendelt példány után egy tisztelet példánnyal szolgál. A munka bolti ára 9 frt.

— *Megrendelési felhívás* ily című műre: „Egyházi beszédek Mózes első könyve fölött.“

Irta Horváth János, káplán Palotáson, u. p. Szirák. Az első füzet, 28 sz. beszédet tartalmaz. Tartalma Advent első vasárnapjától számítva nagypéntekig: Isten létezése. Világ nagy épületeinek teremtése. Élőlények zárköve az ember. Növények hitoktatása. Pysikai ember. Lélek halhatatlansága. Lelki tehetségek. Édenben a vallásszerzés. Az ember mint társadalmi lény. Az anyagelviség alaptalansága. Bünbeesés. Eredeti bün. Bün büntetése. Kain és Abel. Romlottság növekedése. Vízözön. Bábeli torony. Ábrahám hívata. Ábrahám elválása Lóttól. Ábrahám megszabadítja Lótót. Isten szövetséget köt Ábrahámmal. Három angyal megjelenése. Szodoma veszedelme. Izsák születése és Izmael elűzetése és végre nagypénteken Izsák feláldoztatása. Az első füzet körülbelül 400 lapra fog terjedni. Megrendelés legezészerűbb levelezési lapon. A füzet ára egy forint.

— *Előfizetési felhívás* a „Lélek és Agyvelő“ című műre. Irta Dr. Scheidemacher Károly, fordította: A esanádi növendékpapság magyar gyakorló iskolája. A 19—20 ivre terjedő, nagy 8-adrétű mű ára: 1 frt. 50., növendékpapoknak: 1 frt. 20 kr. (az eredetinek ára 2 frt. 40 kr.) — A megrendelések május 20-ig Temesvárra a magyar gyakorló iskolákhoz beküldendők. Nyolcz példány után egy tiszteletpéldány jár.

TARTALOM:

Szemle. Dr. Grosz József. „Introductio in libros sacros.“	Bayer Ferencz. „Baesányi János.“	Zimándy Ignác. „Ébresztő hangok.“
Márki József. „Eneisz.“	Szolcsányi Gy. „Bibliotheca Theologica.“	Könyvészet.
Keletéri. „Gyakorlati hitelemzések.“	Talabér-Zollner. „Egyházi beszédek.“	Irodalmi vegyesek.

A megrendelések teljesítésére ajánlja magát **Szolcsányi Gyula**, könyvkereskedő Egerben.

Nyomatott az érseki lyceum könyvnyomdájában, Egerben, 1879.